

generat toate informațiile prezentate mai sus și alte aspecte interesante, precum referate despre starea sănătății membrilor din conducerea partidului, precum Manea Mănescu, Ion Vințe, Dumitru Coliu, referatul de cadre al lui Silviu Brucan, sau referatele personale ale lui Grigore Geamănu, Dan Marțian, Gheorghe Pană ori Cornel Burtică. Așadar, lucrarea constituie un studiu corect și bine organizat, care transmite importante și inedite documente istorice, însă cu puține comentarii sau analize ale informațiilor prezentate sau comparații cu situații din alte țări comuniste.

Monica Negru

Peter Siani-Davies, *Revoluția română din decembrie 1989*, București, Humanitas, 2006, 446 p.

Când putem scrie istoria evenimentelor din decembrie 1989? Un răspuns simplu și exact este cu neputință de oferit datorită unor particularități, după cum urmează:

“Una dintre principalele idei ale acestui volum este că revoluția română poate fi înțeleasă numai în termenii relatărilor populare” (p. 391). Aș adăuga la cele spuse de autor că o **analiză istorică clasică**, din perspectivă pur evenimentială a evenimentelor din decembrie 1989, este deocamdată imposibilă datorită lipsei surselor documentare adecvate, dar că aceasta nu exclude beneficiile pe care le poate aduce un demers speculativ în sensul cel mai academic cu putință al cuvântului, așa cum P. Siani-Davies reușește să o facă. Aplicarea unor scheme teoretice studiate, relative la problematica revoluției este posibilă și, mai mult, extrem de utilă în peisajul istoriografic românesc. Se impune o abordare pluridisciplinară: sociologică, psihologică și istorică a momentului. Lipsa abundenței surselor în cazul acestui tip de evenimente istorice, posibilă dispariție a lor și problema și mai gravă a fabricării unor potențază necesitatea unei astfel de abordări. Menționăm că tocmai acea latură a cărții în discuție o avem cu predilecție în vedere.

Analizând pentru început problema cauzelor, autorul realizează o înlănțuire explicativă a unor aspecte multiple: cultul personalității, problema elitelor și a relației puterii cu intelectualii, relația lui Ceaușescu cu Securitatea, realitățile economice, contextul internațional, o analiză socio-politică de o complexitate cât mai crescută fiind primul pas în demersul cognitiv. Autorul se întreabă: cât a fost revoluția română o izbucnire spontană bazată strict pe ororile impuse de regim și cât a fost ea dorința abstractă a unui model politic nou? Dar cât de mult au comunicat aceste două planuri în cazul român? Aproape deloc, fapt observat după revoluție, la momentul 13 iunie 1990.

Autorul se dovedește a fi conectat la dezbaterca științifică în jurul problematicii revoluției. Studiul fenomenelor revoluționare, trebuie spus, este de câteva decenii în primul rând apanajul sociologilor și nu al istoricilor, iar o abordare interdisciplinară vine din păcate doar din partea reprezentanților celor dintâi. Se distinge în acest sens școala sociologică americană, care a cunoscut o dezvoltare accentuată pe acest teritoriu în anii '70-'80 ai secolului trecut: Theda Skocpol, Ted Gurr, Charles Tilly. Trebuie menționate

de asemenea eforturile istoriografiei franceze în acest sens, și ne referim aici, evident, la François Furet.

Deși menționează mai mulți teoreticieni ai revoluțiilor, P. Siani-Davies îl expune cu predilecție pe Jeff Goodwin, însă, neexistând un consens între specialiștii în analiza proceselor revoluționare și nici o bună cunoaștere a evenimentelor, tocmai din confruntarea mai multor paradigme și prin analiza istorică comparativă autorul trage unele concluzii. Astfel, dacă se acceptă atributul de stat neo-patrimonial și chiar sultanistic, pe care Goodwin îl atribuie României ceașiste de la finele anilor '80 coroborat cu accentele neo-staliniste, revoluția din decembrie era oarecum predictibilă.

Trecând la evenimentele din decembrie, Siani-Davies atrage atenția asupra surselor constituite de martorii direcți care au tendința de a subiectiviza una dintre dificultățile istoriei orale: "...se pare că descrierile principalilor actori au tendința, poate naturală, de a fi autolaudative și par uneori că sunt rodul unor reflectări ulterioare. Aceste cazuri au fost tratate cu maximă prudență" (p. 92).

Ulterior, autorul expune cronologic înlănțuirea evenimentelor, făcând demarcația între ceea ce s-a întâmplat înainte și după fuga lui Ceaușescu, când forțele și raporturile dintre acestea s-au schimbat.

Faptul că s-au transmis în direct, la televizor, imagini nu face din această sursă una exhaustivă din punct de vedere istoriografic, referitor la substraturile reale ale problemei, despre motivațiile reale ale vorbitorilor; însă ei, fiind adesea impulsivi, incoerenți, contradicându-se pe sine, mijlocul de comunicație devine un obiect în sine, demn de studiat. Pe de altă parte însă, impactul psihologic major al acelor imagini este just surprins de autor în mai multe rânduri. De exemplu: "Într-o anumită măsură, se poate spune că, probabil fără intenție, Dinescu și Caramitru au servit drept paravan pentru legitimarea grupului Iliescu. De asemenea, se poate spune, fără îndoială, că apariția lor melodramatică a sporit speranța într-o schimbare reală" (p. 153).

Despre inconsecvența discursului liderilor revoluționari în acele momente este relevantă comparația dintre discursul lui Ion Iliescu din 22 decembrie ("cei care s-au autonumit conducători, care s-au declarat aleși de popor, care s-au autointitulat comuniști... Nu au făcut decât să întineze numele Partidului Comunist Român, să întineze memoria celor care și-au dat viața pentru victoria socialismului în această țară") (p. 158) și cele din zilele următoare, când se constituie CFSN și termenul de socialism este abandonat total.

Acele de vandalism ce au afectat clădirile instituțiilor statului dar nu numai, sunt apreciate ca efecte ale entuziasmului, dar și ale hoșției. Restabilirea ordinii devine astfel un obiectiv prioritar, mai ales în condițiile în care luptele armate se intensifică. Autorul ridică în acest punct întrebările centrale ale Revoluției: cine în cine a tras și de ce? Supozițiile sunt multiple și ele trec în revistă toate tipologiile marcante ale imaginarului popular. La fel de important, este demn de remarcat rolul extrem de important al zvonurilor ce circulau și intensitatea lor¹, al intențiilor bune care ajung

---

¹ Pentru semnificația zvonurilor, a se vedea și Jean-Noel Kapferer, *Zvonurile*, București, 2006, p. 276-291.

deseori la un efect opus celui scontat, cum ar fi cazul gărzilor populare lipsite de o organizare primară.

Cine au fost teoriiștii? Securiști (drogați), orfani educați de partid (robotizați, dezumanizați), arabi. Legat de aceste supoziții, autorul face câteva aprecieri de a le explica foarte interesante, tot prin mecanismele imaginarului cum ar fi “mitul țapului ispășitor”, alteritatea: arabii sunt comparați cu țiganii, orfanii seamănă cu copiii creștini recrutați de turci (*devşirme*).

De aceea, autorul avansează mai degrabă teoria “tirurilor prietene”, conform căreia majoritatea morților sunt victime ale degradingoladei cauzate de imposibilitatea unei identificări exacte a celor aflați de partea revoluției și circumspecția cu care este tratat oricine, explicabilă prin entuziasm, haosul existent și ușurința cu care oricine putea să își procure o armă. În acest sens, cazul Televiziunii Române este exponențial: “Punctul de vârf al acestor istorii s-a atins la ora 16:10, când Brateș a anunțat în mod dramatic faptul că o coloană de teroriști – care de fapt erau trupe antiteroriste, adică USLA – se deplasa spre sediul Televiziunii... «Ajutați-ne, ajutați-ne, să ne apere armata, să ne apere cineva»... Pericolul era imaginar, nu au venit niciun fel de trupe USLA, dar este posibil ca nervozitatea să fi făcut ca unele detașamente ale armatei care veneau să păzească Televiziunea să fie luate drept forțe ostile. Indiferent cum ar fi stat lucrurile, nervii au fost întinși la maximum și în continuare, când, imediat după anunțul respectiv, ecranul televizoarelor a rămas gol aproape o oră. Se pare că de vină a fost supraîncălzirea unor aparate din televiziune, dar cert este că tensiunea a atins un nivel insuportabil. Televiziunea și Radioul s-au hrănit și, la rândul lor au hrănit prejudecățile populare... Radioul a primit toată ziua apeluri telefonice și a difuzat tot felul de zvonuri și povești, așa cum soseau, fără cea mai mică verificare prealabilă” (p. 175-176). Deși autorul nu cunoaște exact detaliile evenimentelor de la Televiziune, considerațiile sale referitoare la incertitudinile momentului sunt fondate și dublate tocmai de ambiguitățile relatărilor ulterioare.

Impactul regimului omniprezent asupra mentalului colectiv este prezent și în alte ipostaze: un fantasmagoric “Plan Z” al regimului pentru situații de urgență, o rețea copleșitoare de tuneluri subterane etc.

Studiul unui proces revoluționar nu se oprește însă la evenimentele în sine, ci are în vedere și perioada în care principiile acestuia pun bazele unor noi instituții ale statului. Astfel, urmează cronologic analizei autorului Consiliul Frontului Salvării Naționale, și în primul rând problema originilor sale, care, dacă în decembrie 1989 erau puse pe seama spontaneității, ulterior ajung la celălalt pol, până la a fi rezultatul unei conspirații interne menite a prelua puterea prin intermediul unei lovituri de stat. Se trec în revistă dovezi despre existența structurii înainte de 1989, dezvoltări ulterioare ale unor membri precum Silviu Brucan sau Nicolae Militaru, precum și aspecte precum vehemența negării acestei ipoteze în momente în care imperativul lipsei de legătură cu trecutul corespundea unor necesități politice de moment. Autorul merge până la o analiză minuțioasă a așa-zisei disidențe, a rolului și posibilităților militarilor, relațiilor cu URSS, al formării și decăderii elitei tehnice sau al marginalizării intelectualilor în perioada comunistă.

Revenind la zilele din decembrie 1989-ianuarie 1990, momentul crucial al evenimentelor ulterioare l-a constituit decizia CFSN de a participa la alegeri. Se deschide

acum o problemă teoretică nouă, specifică fenomenului; revoluțiile se zbat în propria contradicție: a fi politica și fundamentul politicii în același timp². Dacă până acum Frontul putea să se prezinte ca o umbrelă a unor facțiuni, acum existau sentimente noi, de trădare a revoluției, iar utilizarea de metode brutale și neortodoxe de intimidare a opoziției, rolul informal al consiliilor CFSN pe întreprinderi în alegerea administrației locale fac să se deschidă un conflict nou, între opoziția care solicita alegeri libere și un Front puternic susținut, care dă semne din ce în ce mai puternice de autoritarism, deși susținuse că este un organism temporar (p. 350). Este formula ideală a derivei istorice: nicio legătură între ideea de putere și luptele pentru putere³.

Evenimential, autorul se oprește cu relatarea la nivelul formării (în februarie 1990) și activității CPUN, înaintea primelor alegeri.

Un ultim capitol dezbate "Miturile și realitățile revoluției", fiind, poate, partea cea mai densă a cărții. O primă problemă adusă în discuție este legată de definirea evenimentelor din decembrie 1989. Autorul face distincția dintre revoluție, lovitură de stat/palat și revoltă. Varianta revoltei este exclusă, deoarece ea reprezintă concesii punctuale ale regimului, și nu schimbări ale acestuia. Apoi, ținând cont de amploarea și natura violentă a conflictului dintre regim și oponenți, se poate spune că în decembrie 1989 a avut loc o revoluție. Cei care se opun acestei opinii, adepții "loviturii de palat", sunt însă de părere că mai importantă decât aceste caracteristici este natura conducerii politice înlocuitoare (p. 382), care provine din rândul fostei elite și, așa cum se vede în primele zile, dorește mai degrabă o reformare a sistemului decât o înlocuire a acestuia.

Două mituri alternative contestă veridicitatea evenimentelor revoluționare. "Mitul revoluției furate", care susține că mișcarea liberală originară, spontană a fost deturmată de către un grup de complotiști, membri ai fostului regim, și "mitul revoluției false", care pornește de la ipoteza că servicii secrete străine dirijaseră actorii politici interni urmați orbește de mase.

Mitul Securității și al violențelor generate de aceasta este un element cheie al înțelegerii revoluției. Autorul susține că el este principalul vinovat al confuziilor și temerilor care au dus la pierderile de vieți omenești. Cât despre rolul FSN, Siani-Davies nu se teme să afirme că dacă "poate fi acuzat că a distorsionat imaginea luptelor adaptând-o propriilor sale scopuri și, în particular că a folosit amenințarea teroristă pentru a se menține la putere, mai rămâne încă un drum lung până la a spune că a organizat violențele într-o diversiune pusă la cale, așa cum au sugerat unii" (p. 405).

Când se termină o revoluție? Aparent odată cu depunerea armelor. În realitate abia în urma triumfului principiilor sale. Când o revoluție eșuează, dar are bază socială, ea se perpetuează până la rezolvarea contradicțiilor care o țin în viață. În același sens, neînfrăcarea principiilor revoluției în noile instituții o fac să se perpetueze; componența aparatului de stat rămânând nemodificată, putem afirma că revoluția română a parcurs etapa unei schimbări spectaculoase de formă a regimului, precum și crearea unui cadru (legislativ, politic) democratic, însă schimbarea mentalităților a necesitat, și în parte încă mai necesită, un proces de o durată mult mai mare. La un alt nivel, anumite

² François Furet, *Reflecții asupra revoluției franceze*, București, 1993, p. 68.

³ *Ibidem*.

categorii ale populației, mai ales din aparatul de stat, renunță cu greu la privilegiile avute în timpul regimului comunist și caută metode de a eluda mecanismele democratice. Este o consecință logică faptul că este o reminiscență comunistă modul, neschimbat după revoluție, al statului român de a remunera cu mult mai bine angajații organelor coercitive decât, spre exemplu, pe cei din sectorul sanitar sau din cel educațional.

Autorul trebuie să beneficieze de aprecierea cuvenită unui demers cognitiv onest din punct de vedere al intenționalității și conștient de propriile limitări: “[...] legătura dintre trecut și istorie nu este și nu poate fi perfectă... Recunoașterea faptului că într-o singură metarelatare nu poate fi reprodusă întreaga revoluție și că, în realitate, va exista întotdeauna o pluralitate de adevăruri este eliberatoare dar și tulburătoare” (p. 17).

Cartea spune ceea ce se poate deocamdată din punct de vedere al deslușirii desfășurării evenimentiale și are meritul major al aducerii în discuție și a altor aspecte, ce țin de psihologie și sociologie. Se deosebește net de alte lucrări, spre exemplu de volumul IV din *Istoria loviturilor de stat în România* a lui Alex Mihai Stoenescu⁴, dominată de diletantism și teorii ale conspirației și, ca formula să fie completă, de un naționalism inflammat, însă cu scopuri practice nedisimulate de dezvinovățire a Armatei.

Radu Stancu

---

⁴ Alex Mihai Stoenescu, *Istoria loviturilor de stat în România*, vol. 4, părțile 1-2: *Revoluția din decembrie 1989: o tragedie românească*, București, 2004-2005.